

SZEMLE

MÁRIÁSSY JÁNOS

VISSZAEMLEKEZÉSEK AZ 1848-49. ÉVI SZABADSÁGHARC ALATT VÉGZETT SZOLGÁLATAIMRA

Sajtó alá rendezte, a bevezetőt és a jegyzeteket írta Sugár István

(Argumentum Kiadó, Budapest, 1999. 250 o.)

Báró Máriássy János császári és királyi nyugállományú altábornagy 1900 decemberében a szabadságharcról készített visszaemlékezéseit átadta Béla nevű rokonának azon megjegyzéssel, hogy ez Görgei Artúr halála után minél hamarabb jelenjen meg. Bár Görgei 1916-ban meghalt, e nagyon érdekes munka, mely részben vitairat, csak az idejé esztendőben látott napvilágot. Az eredeti kéziratot az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára őrzi, így a kutatók előtt már eddig is ismert volt, sokan használták is, sőt és egy részlete – a vonatkozó rész – 1996-ban Pétervásárán már megjelent. A teljes szöveg megjelenése ennek ellenére mindenképpen nagyon várt és örvendetes esemény.

Miért különleges ez a visszaemlékezés, miért okozhat örömet és lehet tanulságos az olvasása nemcsak a történész, hanem az érdeklődők számára is? E kérdésre leginkább a szerző látásmódja ad választ. Máriássy több mint ötven évvel az események után fejezte be munkájának megírását. Igaz hogy évtizedeken keresztül írta, s ez idő alatt többször változtatott is rajta, de mégis jórészt képes volt – sok tábornok és tiszt társával ellentétben – viszonylag jól felidézni korabeli szemléletét, gondolkodásmódját. Bár a munkára rányomja bélyegét a Görgei árulóságát középpontba állító szemlélet, Máriássy bizony bevallja, sőt sokszor hangoztatja, hogy végig híve volt a fővezérnek. Még 1849. augusztus 1-jén is úgy szólott hozzá Nagysándor József tábornok, hogy a „te kedves Görgeyd”. Ezt Máriássy leírta, ami komoly emberi tartásra vall.

Máriássyra persze hatott a közfelfogás, a fegyverletétel ténye és különösen Görgei Életem és működésem című könyve, melyben Nagysándorról és az ő „demoralizált” hadtestéről rendkívül negatívan írt. Ez utóbbi késztette arra Máriássyt, hogy nyíltan is a Görgeivel szembehelyezkedők táborába álljon. Nagysándort, hadtestparancsnokát ugyanis szerette és tisztelte, annak ellenére, hogy hadvezetői hibáit ő is látta, illetve saját csapatait sem tarthatta harcra kevésbé alkalmasnak, mint a sereg többi hadosztályát. Mindezek juttatták el őt a nyári hadjárat olyan leírásához, melyben a fő szempont Görgei árulásának bizonyítása volt. Különösen élesen és ellentmondásosan látható ez a debreceni ütközet leírásával kapcsolatban.

Máriássynak tudnia kellett – különösen később, amikor már kellő tapasztalattal és hadászati szintű ismeretekkel is rendelkezett – , hogy az I. hadtest feladata – oldalvédi minőségben – biztosítani a főhadereg menetét, mely az összpontosítás helyszínére sietett. Feladatához tartozott így az ellenség támadásának feltartóztatása, késleltetése. Erre utasította Nagysándort Görgei, amikor az jelentette az oroszok közeledését. De semmi esetre sem támadásra, amire – Máriássy ellenkezését figyelmen kívül hagyva – a hadtestparancsnok parancsot adott. Ez okozta végül a hadtest veszét: túlságosan belebonyolódott ugyanis a harcba, s ebből a helyzetből már nehéz volt elszakadni az ellenségtől. Máriássy itt szemére veti Görgeinek, hogy nem küldött erősítésül lovasságot. Ha ezt a fővezér megteszi, akkor az egész hadsereg harcképességét sodorja veszélybe. A csata elvállalása pedig az

oroszk kedvére való lett volna, és valószínű, hogy ebben az esetben már itt véget ér a szabadságharc. Ezen könyvismertetésnek persze nem célja, hogy tételesen megvédje Görgeit az ellene felhozott, fentebb említett vádakkal szemben.

Görgeivel kapcsolatos elfogult álláspontját leszámítva az események pontos ismertetésére törekvő munkát tarthatunk a kezünkben. Ekkor sajnálhatjuk igazán, hogy Máriássy eredeti, az eseményekkel egy időben vezetett naplója Debrecen környékén, a visszavonulás alatt eltűnt.

A munka másik rendkívül érdekes jellemzője, hogy Máriássy némi önróniával igyekszik akkori énjét és ezen keresztül szerepét bemutatni. Hőstünk 1848-ban 26 éves volt, hadnagy a császári-királyi hadseregben, alig némi csapattapasztalattal. Szolgálatát a hadseregnél ugyan már 1841-ben megkezdte, de öt évet töltött a magyar nemesi testőrségnél, majd hosszabb nyugat-európai úton vett részt. A testőrségnél alapos elméleti képzést kapott, de csapatok vezetésére alig volt módja. Mindez rányomta bélyegét az 1848-49-es szerepére is. Elméletileg kiváló parancsok, akinek a gyakorlati megvalósításhoz alig voltak módszerei. Persze fejlődése jól kimutatható, bár harcászati szint fölé nem „merészkedett”. Ennek következtében rendkívül érdekes és hitelesnek tűnő leírásokat olvashatunk egyes zászlóaljok, dandárok és a hadosztály harcáról. Nagyon érzékletesen mutatja be az egyes fegyvernemek harcát, ezek együttműködését. Nem vagyunk meggyőződve persze, hogy a leírt manőverek nem inkább a szabályzat kívánalmait rögzítik-e, mint a valóságot. Különösen figyelemre méltó az 1849. július 11-i csata bemutatása. A visszavonulás megszervezése és végrehajtása, ha valóban így történt, bármely hadseregnek a becsületére vált volna.

Nagyon tanulságosak azon leírások is, melyekben a harcrend felvételét mutatja be. Ennek minden egyes mozzanatát, hangsúlyozva a parancsnokok szerepének a fontosságát a hely kiválasztásában, a terep nyújtotta lehetőségek kihasználásában. Máriássy ezzel kapcsolatos megállapításai szinte tankönyv értékűek.

Szerencsénkre a szerző azon eseményekre is emlékszik, melyek fiatalágából eredő naivságára utalnak, nem szépítve utólag

ezeket sem. Ismerteti az aradi vár december 4-i megrohanási kísérletét, de leírja azt is, mi készítette arra a felajánlásra, hogy az április 14-i függetlenségi nyilatkozat miatt hadosztályával szétkeresse a debreceni „szájhősöket”. Akár legendássá is válhatna Máriássy és a zenekarok viszonya, hisz a biztos győzelem tudatában sokszor vitt magával legalább egy cigánybandát. Persze a győzelmek sajnos többnyire elmaradtak. Hősiessége mellett ugyancsak naivságával tűnik ki a Buda várának ostrománál is. Hadosztályparancsnokként egy zászlóaljat vezetett rohamra, kardjával vágva utat az ellenség soraiban. Véres kardjával Görgeihez sietett, aki azonban másként gondolkozott egy hadosztályparancsnok feladatairól, és röviden csupán annyit közölt vele, hogy „neked is több szerencséd van, mint eszed!”

Nem volt túl szerencsés Máriássy az alvással sem, hisz – kifejlődő betegségének és az árokszállási plébános borának köszönhetően – átaludta a tápióbicskei ütközetet, majd miután hadosztályát másra bízták, lemaradt a dicsőséges tavaszi hadjáratról is. Átaludta az utolsó haditanácsot is Aradon, melyen pedig nem kevesebbről döntöttek, mint a fegyverletétel kérdéséről. Talán ha ezen részt vesz, másként ítéli meg Görgei szerepét is.

Máriássy emlékirata tehát mindenképpen figyelemre méltó és öröndetes, hogy legalább a szabadságharc 150. évfordulójára könyv alakban is megjelent. Közreadásának több évtizedes késése azért is érthetetlen volt, mivel szép kézírással, magyarul megírt munkáról lévén szó, a szöveg gondozása nem okozhatott különösebb gondot. Máriássy ráadásul bőséges jegyzeteket is fűzött az eseményekhez, elsősorban az addig megjelent munkákkal polemizálva, vitatkozva. Különösen Dembiński és Görgei visszaemlékezéseit igyekszik kiigazítani, illetve ellenvéleményét kifejteni.

A visszaemlékezéseket sajtó alá rendező Sugár István is igyekezett jegyzeteiben Máriássy tévedéseit, emlékezetkihagyásait kiigazítani és bővebb információkat adni az egyes szereplőkről, eseményekről. Ezek, ha némi következtelenséget tartalmaznak is segítik a munka megértését. A jegyzetapparátus fejlődése egyébként megfigyelhető akkor is, ha összevetjük a pétervásárai kiadványt a most megjelent munkával.

Ugyancsak segít a tájékozódásban Sugár István bevezetője, mely felvázolja Máriássy életútját, különösen a szabadságharc előtt és után. Ismerteti továbbá a kézirat sorsát, illetve annak jellemzőit.

A visszaemlékezést kísérő mellékletek egyrészt néhány, Máriássynak szóló rendeletet tartalmaznak, másrészt két levelet, melyet a Nagysándor vezetett I. hadtest két tábori tisztje írt a munka hitelének alátámasztására. A kötet ezen kívül függelékben közli Máriássynak az olaszországi fogságban német nyelven papírra vetett fejegyzéseit, pontosabban szólva azok magyar fordítását a július 11-i komáromi csatáról, valamint a váci, debreceni és a németországi ütközetről. A leírások szakszerűek, pontosak és rendkívül hasznosak a kutatók számára. E munkát Hermann Róbert látta el bevezető megjegyzéseivel, melyben bemutatja a bebörtönzött negyvennyolcas tisztek adatgyűjtő, hadtörténetírói munkáját. Fontos

ez azért is, mert megjelöl egy sor helyet, ahol az általa említett kéziratok fellelhetők. Szintén ő írta az olaszországi fejegyzések jegyzeteit is.

A kiadvány színvonalát, használhatóságát emeli a név- és helynévmutató, valamint a szómagyarázatok. Összességében rendkívül érdekes, jól gondozott forrás került az olvasók kezébe, amiért köszönet illet mindenkit, aki lektorként, fordítóként és más minőségben részt vett e munka megjelentetésében.

Csikány Tamás

JOST DÜLFFER – MARTIN KRÖGER – ROLF-HARALD WIPPICH

VERMIEDENE KRIEGE

Deeskalation von Konflikten der Grossmächte zwischen Krimkrieg und Erstem Weltkrieg 1856–1914.

(R. Oldenbourg Verlag, München, 1997. 717 o.)

A történelem az élet tanítómestere, ez a jól ismert és sokat idézett latin mondás figyelmeztet minket arra, hogy a mai kor embere is sokat tanulhat az elmúlt idők történéseiből. A szerzők látszólag igen régi problémát választottak könyvük témájául. Ha tüzetesebben megvizsgáljuk a dolgot, rögtön szemünkbe ötlük, hogy manapság is mennyire aktuális ez a téma, hiszen a mai biztonságpolitikai környezetben, különösen Európa keleti, délkeleti felében (de a világ más részein is) számolnunk kell a válsághelyzetek, fegyveres konfliktusok kialakulásával. Azok elkerüléséért, illetve békés eszközökkel történő megoldásáért a felelősen gondolkodó politikai,

katonai vezetőknek bizony mindent el kell követniük.

A krími háború befejezésétől az első világháború kirobbanásáig eltelt közel hat évtized folyamán számos fegyveres összetűzés, háborús konfliktus alakult ki az ez idő tájt a világ vezető régiójának számító Európában, illetve az itteni nagyhatalmak felségterületét képező ázsiai, afrikai, amerikai, óceániai térségben. A nagyhatalmak diplomáciai erőfeszítéseinek köszönhetően a háborúval fenyegető válságok egy része azonban békés, politikai úton oldódott meg, noha jó néhány esetben került sor a szembenálló államok haderőinek vagy azok egy részének